

ISUS KRIST - SREDIŠNJI SADRŽAJ APOSTOLSKE KERIGME*

MARINKO VIDOVIĆ
Teologija u Splitu
Zrinjsko-Frankopanska 19
p.p. 329
21001 SPLIT

Izlaganje na znanstvenom skupu
Primljeno 24. 1. 1996.
UD K226.6.08
232.91

Sažetak

Polazeći od tvrdnje da kerigmatski ili navještajni karakter određuje cjelokupno pisanje novozavjetnih pisaca, auktor se ovdje bavi istraživanjem kerigme u Djelima apostolskim, koja najočitije i najjasnije dolazi do izražaja u apostolskim govorima, koji su, po svjedočanstvu većine egzegeta, Lukina tvorevina i glavni nosioci njegove teološke misli u Djelima.

Oblik i sadržaj kerigme općenito ovisi o književnoj vrsti kao prenosniku poruke. Djela su posebna povijesno-teološka književna vrsta, koja kerigmatizira tradicije o Isusu, donosi ih i tumači u obliku kratkih vjeroispovijesnih formula i svjedočanstava.

Temeljni sadržaj kerigmatskog navještaja čini Isusovo pashalno otajstvo, te očitovanje Uskrsloga i Proslavljenoga ovjerovljenim svjedocima, što se vidi, doživljava i tumači kao spasenjski događaj. Kerigmatski navještaj kao postuskrsni naslanja se na preduskrsni navještaj o Kraljevstvu, s time da se sada, umjesto o Kraljevstvu, govori o Uskrsnom i Proslavljenom Isusu, o njegovom gospodstvu. Kao takva, kerigma je uvijek kristološki obojena i usmjerena, a u temelju svih njezinih vrednovanja i izričaja stoji vjera, koja spaja povijest i metapovijest, događaj i eshatološko-teološko tumačenje događaja. Kerigmatski govor predstavlja skicu Kristovog lika, budeći i potičući odluku vjere u onima koji je još nisu donijeli.

Kerigmatski navještaj niče iz života za život. Prethodi mu neki značajan i običnom promatraču neuobičajen događaj, koji izaziva reakcije kod nazočnih, te one postaju prigodom navještaja kristološke kerigme kao izlaganja i tumačenja dogođenoga.

Glavni sadržajni elementi kristološke kerigme kakva izranja iz apostolskih govora u Djelima su sljedeći: 1. Isusov život i smrt u perspektivi njegove teocentrične usmjerenosti, odgovora na Božji spasenjski plan i potke za kontrastnu kristologiju; 2. Uskrsnuće kao, po svjedočanstvu apostola, očitovanje Božjega gospodstva u osobi Isusa iz Nazareta, koji je od Boga potvrđen u osobi i djelu i koji je nazočan u povijesti kao Kyrios i Kristos; 3. Kristovo mesijansko, sadašnje gospodstvo kao spasenjsko djelo, koje izražava ostvarenje Božjih obećanja, punina kojih će se dogoditi u Paruziji; 4. Poziv na obraćenje, odnosno k vjeri u Krista, kojega su ljudi odbacili, ali kojega je Bog potvrdio; 5. Iščekivanje Paruzije kao usmjerenost proslavljenome Kristu, koji će se na koncu vremena očitovati kao sudac živih i mrtvih.

U zaključku auktor daje kratak pregled povijesnog rasta kristološke kerigme, kristoloških izričaja, koji, svaki na svoj način, pokušavaju odgovoriti na pitanje: Tko je Krist? I Luka, pisac Evanđelja i Djela, odgovara na ovo pitanje: Krist je novi prorok, novi Mojsije, koji ostvaruje izlazak prema zemlji obećanja; On je Božji pomazanik i Gospodin povijesti. U njemu Bog objavljuje svoju spasiteljsku slavu, koja iz smrti vodi u život.

Svi novozavjetni spisi nastali su kao rezultat praktičnoorganizacijskih težnji, kao odgovor na duhovna traženja i stremljenja kršćana u najrazličitijim životnim situacijama. Svi su oni plod navještaja Radosne vijesti o Isusu Kristu ili spasenja u Isusu Kristu, navještaj spasenja koje se ostvarilo u događaju Isusa iz Nazareta.

Kako vidimo, kerigmatski ili navještajni karakter određuje cjelokupno pisanje novozavjetnih auktora. Ipak, naš zadatak nije istražiti taj navještaj u cjelovitosti novoza-

* Ovaj članak zbog pomanjkanja prostora donosimo u dva nastavka. Uredništvo

vjetne poruke, nego samo u Djelima apostolskim, štoviše u onim odlomcima Djela gdje se taj navještaj najviše približava prvotnoj apostolskoj kerigmi. Naš rad ima, dakle, dva ograničenja: Djela apostolska kao posebnu književnu vrstu i specifično kerigmatske odlomke. Ne treba stoga ni očekivati da nam pruži cjelovitu kristologiju, ali treba očekivati da nam osvijetli temelje svih kristoloških izričaja koji su nastali kao plod kasnijeg razvoja i, u sučeljavanju s izazovima vremena, dozrijevanja u razumijevanju novozavjetne poruke.

Prije negoli prijeđemo na uočavanje kerigmatske kristologije Djela, potrebno je reći nešto općenito o ovoj književnoj vrsti kao prenosniku poruke i značenju kerigmatskih odlomaka u njoj.

1. DJELA I APOSTOLSKI GOVORI

Ustaljeno je mišljenje svakoga prosječnog čitatelja da Djela apostolska pripadaju u najlakše dijelove Novoga zavjeta, da su najmanje teološko djelo. Zapravo, u njima se najprije i najviše gleda pripovijedanje povijesnih događanja, ne isključujući pritom da i ona u sebi sadrže duhovna i teološka bogatstva.

Ipak, teološka vrijednost Djela je puno veća nego što se uobičajeno misli kad se za Luku, pisca Djela, kaže da je najprije povjesničar, a onda teolog. Bolje bi bilo reći da je Luka teolog povjesničar. Što to znači? Luka pripovijeda određena događanja, ali ih teološki vrednuje i tumači u svjetlu Pisma i pashalnog događaja. To nam priječi nazvati ga samo povjesničarom, ali isto tako on nije ni samo teolog, ako se ovaj pojam shvati u smislu spekulativne teologije koja reflektira ne vodeći toliko računa o povijesti. Luka nije apstraktni teolog koji gradi teološki sustav dogmatskih udžbenika; on je narativni teolog koji svoju teološku misao izražava pripovijedanjem teološki protumačenih događanja.¹ Ovakvo izražavanje karakteristično je za književnu vrstu kakva su Djela apostolska.

Djela apostolska su drugo Lukino djelo i nemoguće ih je shvatiti izvan okvira njegovoga prvog djela - Evandjelja. "Prvu sam knjigu, Teofile, sastavio o svemu što je Isus

činio i učio do dana kad je uznesen pošto je dao upute apostolima koje je izabrao po Duhu Svetome". (Dj 1,1-2) Ostvarenje tih Isusovih uputa, apostolsko svjedočanstvo za Isusa, temeljna su tema i shema Djela. Nalazimo je izraženu u Dj 1,8: "Nego primit ćete snagu Duha Svetoga i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje." Djela apostolska nisu, stoga, povijest prve Crkve, nego povijest svjedočanstava za Isusa, prikaz rasta riječi², apostolskoga navještaja i svjedočanstva.

Isus je svojim životom i djelom budio u ljudima vjeru, dovodio ih k vjeri, ali ova još nije bila na razini postuskrsne vjere u njegovu osobu, nego više pouzdanje u njegovu božansku moć (*eksusia*), uvjerenje da Božje mogućnosti nisu iscrpljene tamo gdje ljudske jesu. Događaj Isusa i vjera učenika rađaju tradiciju, koja postaje stupom i temeljem vjere svih vremena. A ova, kao i svaka druga tradicija, jest živi proces, primanje i predavanje. U tom procesu razumijevanje događaja Isusa raste sa životom, te stoga ima pravo M. Kähler³, prvi veliki kritički istraživač Isusova života, kad kaže: "Pravi je Krist propovijedani [naviještani] Krist." Drugim riječima, nije moguće odvajati tradiciju od tumačenja, jer je već sama tradicija tumačenje događaja Krista. U ovom hermeneutskom krugu, gdje vjera opisuje i tumači događaj, a događaj postaje normom i sadržajem vjere⁴, moguće je shvatiti kerigmu i njezine različite naglaske u pogledu kristološkog sadržaja.

Kerigmatizacijom tradicija o Isusu⁵, prema Navjestitelju postaje govor o Naviještanom. A ova promjena se mogla dogoditi samo u postuskrsnom razdoblju, jer

¹ Usp. V. FUSCO, *Atti degli Apostoli*, u: *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Paoline, Cinisello Balsamo 1988, str. 135.

² Usp. F. PORSCH, *Mnogo glasova jedna vjera*, str. 96.

³ *Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus*, München 1969, str. 44.

⁴ Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, CUS, Split 1995, str. 39.

⁵ Usp. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1994, str. 157.

Isus ne naviješta sebe, nego kraljevstvo Božje (usp. Mk 1,14s). A Kraljevstvo je za Židove pojam nade, ozbiljenje ideala pravednoga vladara. Pravednost se ne sastoji prvenstveno u nepristranom izricanju presude, nego u pomoći i zaštiti slabih, bespomoćnih i siromašnih.⁶ Tek u svjetlu križa i uskrsnuća, događaj Isusa se mogao shvatiti i naviještati u punini kao događaj ostvarenja Kraljevstva u njegovoj osobi.

Kerigmatizacija tradicija ostavlja uvijek otvorenim već klasično pitanje o povijesnom Isusu i Kristu vjere, naviještanom Isusu. Napomenimo samo da o povijesnom Isusu, o onome što je On o sebi govorio, te što i kako je djelovao možemo saznati samo filtracijom kerigme, i to veoma kompliciranim postupcima. Nije nam to nakana. Naš zadatak je promatranje kerigme, koja se, kako ćemo vidjeti, ne zanima puno za Isusovu prošlost.⁷

Kao postuskrsno svjedočanstvo o Isusu, Kerigma se dijeli u dvije tradicijske linije: narativnu i kerigmatsku kristologiju. Narativna kristologija je povijesno orijentirana, uočava teološku važnost povijesnoga ili stručnije rečeno gleda na povijest kao *locus teologicus*. Nalazimo je u evanđeoskim izvještajima o uskrsnom Isusu. Karakteristika ove tradicijske linije je opširnost pripovijedanja (usp. Mk 16,1-8 parr; Lk 24,13-43; Iv 20,19-29; 21) i apologetska usmjerenost: dokazuje tjelesnost uskrsnuća pred pokušajima da ga se svede na nešto posve duhovno. Razlike u ovim izvještajima o Isusovu uskrsnuću (broj žena, motiv njihova odlaska na grob, reakcija, anđeli...) pokazuju kako nije moguće fenomenološki rekonstruirati događaje uskrsnog jutra. I ovi izvještaji su u krajnjoj liniji navještaji uskrsnuća, a opis je samo stilski način približavanja i izražavanja ove vjere.⁸

Već na samoj jezičnoj razini novoza-vjetna tradicija o Isusovu uskrsnuću ne predstavlja nekakav neutralni izvještaj, nego je riječ o vjeroispovijestima i svjedočanstvima vjernika. Stvarnost uskrsnuća je neodvojiva od svjedočenja o njoj. Puno važnija od povijesnih "činjenica" jest egzistencijalna vjerodostojnost svjedoka uskrsnuća, onih koji vlastitu vjeru dokazuju

svojim življenjem i umiranjem. Za Luku su bitni pojmovi svjedočenja i svjedoka, oni određuju njegovo prikazivanje apostola (usp. Dj 1,21s).

Ako se Crkva predstavlja svijetu s pashalnim svjedočanstvom, onda ono treba i ovjeru. U ovom smjeru tekstovi Djela upućuju na očevice (2,32; 3,15; 10,40s) ili na svjedočanstvo Pisma (2,30ss; 13,34ss).

Kerigmatski oblik tradicije u užem smislu riječi, a nalazimo ga u Djelima, sadrži čvrste i sažete vjeroispovijesne formulacije. Najvažniju nalazimo u 1Kor 15,3-5: "Krist umrije za naše grijeha po Pismima; bi pokopan i uskrsnu treći dan po Pismima, ukaza se Kefi, zatim Dvanaestorici." Kako vidimo, temeljni sadržaj kerigmatskog navještaja čini pashalno otajstvo i očitovanje Uskrsloga i Proslavljenoga ovjеровljenim svjedocima.⁹ Sadržaj vjeroispovijesnih formula nije vjera u svome totalitetu, nego element novosti vezan uz Isusovu osobu.

Kerigma Djela apostolskih nije izdvojiva niti razumljiva izvan konteksta cjelokupne teologije Djela, a ovu uvelike određuje svrha pisanja, nakana auktora. U pogledu svrhe Djela predloženo je više različitih rješenja. Luka bi ovdje želio objasniti problem zakašnjele paruzije, odnos između Izraela-Crkve i pogana, te obraniti kršćanstvo pred rimskim auktoritetima i polemizirati protiv hereza koje se pojavljuju.¹⁰ Sva ova rješenja imaju kao zajednički nazivnik apologetski-obrambeni karakter. Ipak, čini se da je glavna Lukina svrha prikazati kontinuitet između vjere Izraela i kršćanske vjere, vjere Crkve.¹¹ Crkva ima mjesto u Božjem spasenjskom planu. Produžetak vremena, tj. vrijeme Crkve, ne znači žrtvovanje ni onog "već" spasenja, niti onog "još

⁶ Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, CUS, Split 1995, str. 82.

⁷ Usp. J. GNILKA, *Theologie*, str. 152.

⁸ Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, str. 152.

⁹ Usp. H. CONZELMANN, *Teologia del Nuovo Testamento*, Paideia, Brescia 1991, str. 72; J. AUDUSSEAU i X. LEON-DUFOUR, *Propovijedati*, u: *Rječnik biblijske teologije* (izd. X. Leon-Dufour), KS, Zagreb 1980, koll. 1017s.

¹⁰ Usp. V. FUSCO, *Atti degli Apostoli*, str. 131.

¹¹ Usp. R. FABRIS, *Risurrezione*, u: *Dizionario di Teologia Biblica*, str. 1354.

ne". I ostvarenost i iščekivanje potpune ostvarenosti spasenja su sačuvani. Duh koji je izliven na Pedeseticu i Crkva koja je njime potaknuta ne zamjenjuju Isusa koji je već došao, niti Onoga koji će doći, nego su aktualni oblik njegovoga spasenjskoga Gospodstva. Motiv o istovjetnosti Boga Isusa Krista i Boga Izraelova trajno je prisutan u Djelima (usp. 3,13; 5,30; 13,17; 22,14; 24,14, itd.).

2. GOVORI KAO KERIGMATSKI IZRIČAJI

Za teologiju Djela od osobite su važnosti kratki sažeci i govori, poglavito misijski govori Petra i Pavla.¹² Većina egzegeta složna je u pripisivanju tih govora Luki.¹³ Razlozi tome vide se u činjenici što se govori nadopunjuju i pojašnjuju, izbjegnuta su ponavljanja među nima, oni su nosioci važnijih pomaka u teologiji Djela. Tako, primjerice, Pavlov govor u Antiohiji Pizidijskoj (13,16ss) nadopunjava Stjepanov govor o povijesti Izraela (7,2-48). To ne znači da su govori čisto Lukina tvorevina. U njima nalazimo arhaičnih modela i formulacija, kakvi su u tradiciji, a Luka ih samo redigira.

Luka se pokazuje veoma vješt pisac u kreiranju tih govora. S obzirom na slušatelje kojima su upravljani (Židove ili pogane), govori se i strukturom i sadržajem prilično razlikuju. Veoma dobro su uklopljeni u opću strukturu Djela. Prva četiri Petrova govora upućena su Crkvi u Jeruzalemu (2,14-41; 3,12-26; 4,8-12; 5,29-32). Slijedi Stjepanov govor (6,1-8,1a), koji predstavlja širenje navještaja u helenistički svijet, među pogane. Ovo širenje odobrava i Petar u zgođi o poganskom stotniku Korneliju u govoru koji nalazimo u Dj 10,34-43, a njegov stav bit će službeno odobren na Jeruzalemskom koncilu u govoru Dj 15,7-11.

Širenje navještaja među pogane koje je započelo sa Stjepanovim govorom nadopunjeno je Pavlovim govorom u Dj 13,16-41, čime je pripremljen glavni nosilac navještaja u vanžidovski svijet. Slijede Pavlovi govori u Ikoniju (14,15-17), na Areopagu (17,22-31) te oprostajni govor starješinama efeške Crkve u Miletu (20,17-38). Ostali govori jesu Pavlove samoobrane ili apolo-

gije; pred Sinedrijem (22,1-21), pred rimskim upraviteljem Feliksom (24,10-21) i na koncu pred Festom i kraljem Agripom II. (26,1-23).

S Petrovim govorom započinje apostolsko svjedočanstvo o koncu vremena, o vremenu spasenja kojemu prethodi veliki dan Gospodnji. Spasenje je vezano uz zazivanje imena Gospodina Isusa Krista i uz krštenje koje omogućava udioništvo u obećanom daru Duha Svetoga. Veza između zazivanja imena Gospodina Isusa Krista i dara Duha Svetoga protumačena je kristološkom kerigmom, koja pretpostavlja poznavanje Isusove povijesti opisane u prvoj knjizi, u Evanđelju. Glavni njezin element jest smrt i uskrsnuće Isusovo.

Nužna pretpostavka za razumijevanje Isusove smrti i Božje logike uskrišavanja za prve svjedoke jest Isusovo mesijanstvo. Ovdje se kerigma upućena Židovima naslanja na svjedočanstva Pisma i ono što već živi u židovskoj vjeri. Spominjanje Isusove smrti obično je povezano uz predbacivanje Židovima što su je prouzrokovali (2,23s; 3,15; 4,10; usp. 5,30; 10,39; 13,28-30), a spominjanje uskrsnuća povezano je uz ukazanje Uskrsloga odabranim svjedocima. Sve je to prikazano kao ispunjenje Božjega spasenjskoga plana. U većini govora susrećemo predikate Krist i Gospodin, kojima se izražava Božja potvrda Isusova djela, te identičnost Razapetoga i Uskrsloga.

Kao primjeran govor pred poganima možemo uzeti Pavlov govor na Areopagu (17,22-31). U njemu nalazimo tipične elemente ranokršćanskog misijskog navještaja: naravnu religioznost i kult; govor o sudu, navještaj Uskrsloga koji oslobađa od suda.

U Pavlovim apologijama brani se Crkva, a ne Pavao osobno. Glavna se optužba odnosi na apostaziju od Izraelove vjere, a glavna obrana jest njezino ostvarenje, is-

¹² Vidi G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte I*, HThKNT, Freiburg-Basel-Wien 1980, str. 134; F. PORSCH, *Mnogo glasova jedna vjera. Teologija Novoga zavjeta*, KS, Zagreb 1988, str. 96; R. FABRIS, *Risurrezione*, str. 1354. U Dj susrećemo 24 govora Petra i Pavla pred Židovima i poganima.

¹³ Usp. F. PORSCH, *Mnogo glasova*, str. 96.

punjenje, a ne apostazija, ostvarenje koje se događa u otvaranju Crkve poganima. Crkva u Isusovu uskrsnuću gleda ne dokinuće i razaranje Izraelovih nada, nego njihovo ostvarenje (22,1-3; 23,6; 24,14s.21; 26,4-8). Apologija se obično prelijeva u navještaj i proglašenje Isusova uskrsnuća, te njegova Mesijanstva i Gospodstva (23,6; 24,10s; 26,6-8.22s).

U zaključku Djela apostolskih (28,30-31) uočavamo glavno usmjerenje svih govora: naviještanje Kraljevstva i poučavanje o Gospodinu Isusu Kristu. Ovo doziva u pamet početne retke Djela, gdje se Uskrsli još zadržava s učenicima i govori im o kraljevstvu Božjemu (Dj 1,3), što nas upućuje na Isusov pretpashalni navještaj bez kojega nema kerigmatskog navještaja. U kerigmi navještaj kraljevstva iz pretpashalnoga djelovanja postaje navještajem Uskrsloga i proslavljenoga Isusa, njegovoga Gospodstva.

3. SADRŽAJ I SHEMATIZACIJA KERIGME

Spoznaja pojedinca uvijek je ograničena, ne može savladati raznovrsnost fenomena i različitih gledišta. Stoga nastaju sistemi, sheme u koje se pohranjuju iskustva drugih i ranijih pokoljenja, iskustva koja se objektiviziraju u običajima, navikama i tradiciji. Tako shematizirana iskustva imaju spoznajne prednosti.¹⁴ Shema postaje strukturom govora o nekim stvarnostima, ona olakšava i kerigmatski navještaj i njegovo prihvaćanje.

Sadržajno gledano, kerigma prvotne kršćanske zajednice govori o Isusu iz Nazareta kojega je Bog uskrisio od mrtvih, i to tako da u tome gleda spasenjski događaj. Ona ne predstavlja samo puko sjećanje na ono što se dogodilo, nego svjedočanstvo za živoga Krista, navještaj sadašnjega i u Crkvi djelujućega Isusa Krista.¹⁵ Navještaj je usmjeren na sadašnjost, računa i rađa se u spoju s točno određenom situacijom u pojedinoj Crkvi¹⁶, ali polazište mu je u životu ukorijenjena tradicija. Tradicija o Isusu je dobila topografske i kronološke odrednice tek u Evanđeljima; u kerigmi nema takvih odrednica¹⁷, stoga je ona prikladna za navještaj u bilo kojoj novostvorenoj situaciji

života Crkve. Jezgru kerigmatskog navještaja predstavlja Isus Krist. Kerigma je dakle uvijek kristološki obojena i usmjerena. To vrijedi i onda kad se govori da je Bog uskrisio Isusa, jer je Božje djelovanje usmjereno upravo na Isusa. U kerigmi Isus je priznat *Kyriosom*, Gospodarom Crkve i kozmosa; njegova smrt i uskrsnuće viđeni su kao spasenjski događaji u vjeri shvaćeni; slavi se i veliča njegovo otkupiteljsko djelo. Ipak, kristološki kerigmatski govor ima i antropološku obojenost.¹⁸ Isus je Gospodar Crkve, dakle ljudi, umro je "za nas", prvo-rođenac je od mrtvih, što znači da je njegovo uskrsnuće neizostavno vezano uz uskrsnuće svih mrtvih. Upravo takvoga Isusa, koji je Spasitelj, naviješta se i u njega se vjeruje.

Onaj u kojega se u kerigmi vjeruje kao u proslavljenoga Gospodina isti je i istovjetan sa zemaljskim Isusom. S jedne strane, kerigma pretpostavlja zemaljskoga Isusa i njegov navještaj, a s druge strane, formulira izričaje o Isusu koji nisu u potpunom skladu s njegovim navještajem, koji je povijesno provjerljiv. I kad govori o zemaljskom Isusu, kerigma u njemu i njegovu djelovanju vidi identitet onoga u koga vjeruje nakon pashalnih događaja. Stoga govoriti o zemaljskom Isusu kao ograničenju kerigme nema smisla, jer s pashalnim događajem događa se nešto posve novo, događa se vjera, koja je u temelju svih kerigmatskih vrednovanja i izričaja. Potpuno novo iskustvo uskrsnuća i dolaska Duha Svetoga jest hermeneutski ključ¹⁹, koji daje posve novo značenje događaju Isusa, ali okvir i norma ovoga iskustva jest događaj Isusa. Ovo znači da usmjerenje i izričaj kristologije nisu povijesno provjerljivi. Tražiti po-

¹⁴ Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, str. 29.

¹⁵ Usp. H. ZIMMERMANN, *Jesus Christus. Geschichte und Verkündigung*, KBW, Stuttgart 1973, str. 21.

¹⁶ Usp. J. GNILKA, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1990, str. 26.

¹⁷ Usp. H. ZIMMERMANN, *Jesus*, str. 28.

¹⁸ Usp. Isto, str. 42.

¹⁹ Usp. P. GRECH, *Ermeneutica e Teologia biblica*, Borla, Roma 1986, str. 90.

vijesnu provjerljivost u kristološkim izričajima kriva je pretpostavka za shvaćanje i usvajanje pashalne poruke. Kerigma je uvijek spoj povijesti i natpovijesti, povijesnog i eshatološko-teološkog događaja.

Kad kažemo da je kerigma spoj povijesti i natpovijesti, vrednujemo njezina dva najznačajnija elementa. Ono što Isus ostvaruje u svojoj zemaljskoj egzistenciji postaje potpuno shvatljivo i očito tek po uskrsnuću. Ta bjelodanost biva formulirana u vjeroispovijesnim formulama. Svi praktičanski vjeroispovijesni iskazi po svojoj strukturi jesu izričaji o identitetu: Isus je Krist, Kyrios, Sin Božji. Na prvi pogled dobiva se dojam da je subjekt tih izričaja osoba čovjeka Isusa iz Nazareta, dok, primjerice, naslov Sin Božji ima ulogu predikata. Ali vjeroispovijesni izričaji mogu se čitati i u obrnutom smjeru. To znači: što i tko je Sin Božji saznajemo u osobi Isusa iz Nazareta.²⁰ Svi kristološki naslovi određeni su osobom Isusa iz Nazareta, a njegova osoba određena je i protumačena kristološkim naslovima. Svi naslovi sažeto izražavaju kršćansku vjeru, izražavaju novost Isusova odnosa s Bogom, čovječanstvom i kozmosom. Po njima u središte uskrsne poruke spadaju izričaji o istovjetnosti: Uskrsli je Razapeti i Razapeti je Uskrsli.

U procesu kerigmatizacije glavnu i nezaobilaznu ulogu ima vjera. Nepristupačnost, uzvišenost i neponovljivost Isusove pojave moguće je iskusiti samo u činu vjere i klanjanja. Kerigmatski izričaji nisu stoga opisi neutralnog promatrača događanja, nego izričaji onih koji su zahvaćeni, udivljeni i obuzeti Isusom, izričaji onih koji su povjerovali. Navjestitelji su obuzeti vjerom i žele probuditi vjeru.²¹ Njihovo gledanje nošeno je vjerom, a iskustvo obogaćeno i prosvijetljeno vjerom. Ipak, vjera ne stvara glavni sadržaj kerigme - uskrsnuće, kako to vidi Bultmann kad kaže da "Isus uskrišava u kerigmi", nego stvarnost Uskrsloga, koja u Duhu zahvaća učenike, utemeljuje vjeru. Vjera je uvijek u povezanosti s objektom, usmjerena je prema izvanjskome događaju, ona je rezultat odgovora na riječ koja nam dolazi (usp. Rim 10,14-17). Ona nije neko neodređeno uvjerenje, koje se tek kasnije

puni sadržajem, jer je sadržaj konstitutivni element vjere. Vjera na konkretnog Isusa, na tu konkretnu povijesnu osobu, primjenjuje spasiteljske i božanske naslove.

Izabrati vjeru, opredijeliti se za nju, nije isto kao izabrati između Aristotela i Kanta. Opredjeljenjem za vjeru ne čini se usluga Bogu, jer "niste vi izabrali mene, nego sam ja izabrao vas" (Iv 15,16). Kršćanski život je samo odgovor na nezasluženi Božji dar (usp. Rim 8,29s), a najbolji odgovor na nje ga jest djelatna vjera. Kateheza pomaže da se oblikuje i pročisti ovaj odgovor vjere, ali prije toga potrebno je pozvanome posvijestiti primljeni dar, a to je upravo posao kerigme.

Kateheza, kerigma i pareneza jesu tri termina koji opisuju oblik i etape jednog i jedinstvenog procesa evangelizacije. Budući da se kršćanski izbor događa u Kristu, potrebno ga je predstaviti vjerniku, potrebno je o događaju spasenja u Kristu progovoriti u općim crtama, potrebno je dati samo skicu Kristova lica, ono što se policijskim rječnikom zove "Identitet". To predstavljanje događa se u eksplozivnom obliku navještaja onih koji su doživjeli posebno iskustvo onima koji ga još nemaju. Došla je punina vremena, sada, danas, i ništa važnije ne može se dogoditi, tvrdi kerigma. Svi ljudi su pozvani na spasenje u Kristu i nitko ne može ostati ravnodušan. Kerigma uspostavlja neraskidivu vezu između događaja Isusa i njegove spasiteljske moći. Ona događaj spasenja, kao pomilovanje u juridičkom i etimološkom smislu riječi, ponazočuje onima izvana, i Židovima i poganima.

Navještaj poprima različite oblike, ali mu je bit i svrha ista: probuditi vjeru u onoga koji se potpuno predao čovjeku, vjeru koja transformira čovjeka i čini ga djelatnim.

U naviještanju Isusa Gospodinom i Kristom veliku ulogu imaju starozavjetni tekstovi. Proces njihove uporabe u kerigmatskim izričajima prošao je prilično složen put. Najprije je određeni tekst redigiran s primjenom na određenu osobu pravednika

²⁰ Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, str. 279s.

²¹ Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, str. 425.

ili proroka; zatim je u samom Starom zavjetu reinterpetiran u odnosu na eshatološka vremena; u Isusovo vrijeme i židovsko tumačenje daje mu mesijansko značenje; zatim se tekst primjenjuje na Isusa, i to u svjetlu njegove osobe i djela; na koncu toga procesa određeni se tekst čita u svjetlu uskrsnuća i koristi u Crkvi da bi se osvijetlila osoba i uloga Uskrsloga Krista.²² Drugim riječima, Bog Isusa Krista nije dohvatljiv mističkim spekulacijama ili misterijskim praksama, nego samo u njegovoj riječi.²³

Kerigma se služi vjeroispovijestima, himnima i doksologijama kao već formuliranim i sažetim izričajima spasenjskoga događaja. Iz tih kratkih kristoloških formulacija, koje su odjek življene vjere u zajednici²⁴, ona crpi motivaciju, argumentaciju i snagu. Isto vrijedi i za katehezu i za parenezu.

S obzirom na one kojima je kerigmatski navještaj upravljen možemo razlikovati palestinsku hebrejsko-kršćansku, kršćansko-helenističku i kršćansko-pogansku kerigmu. Ta podjela s obzirom na primatelje kerigme pokazuje i faze, stadije kroz koje prolazi kerigmatski navještaj.²⁵ Za slušateljstvo koje vjeruje u Boga i njegov naum spasenja navještaj polazi od Pisma. Za slušateljstvo koje nije moglo poznavati Isusa za njegova zemaljskoga života navještaj započinje sažetim prikazom Isusova života, kao Petrov navještaj pred stotnikom Kornelijem (usp. Dj 10,37-42). Slušateljstvu koje nije vjerovalo u pravog Boga potrebno je najprije navijestiti datosti koje su u temelju biblijske vjere, kako čini Pavao u Listri (Dj 14,15s). Svakako, izravno ili zaobilaznim putem, sadržaj navještaja je Krist, Gospodar povijesti.

Nakon ovoga kratkog predavljanja sadržajnih elemenata i naravi kerigmatskog izričaja, pokušajmo sada izdvojiti shemu govora u Djelima, jer su oni glavni nosioci kerigme o Isusu Kristu. Gotovo u svim govorima, možda ne uvijek istim redoslijedom i istog opsega, nalazimo sljedeće elemente: 1. uvod koji se veže na postojeću situaciju (2,14-21; 3,12; 5,29; 10,34s; 13,17-22); 2. kerigma o životu, mucu i uskrsnuću Gospo-

dinovu (2,22-24; 3,13-15; 5,30s; 10,36-42; 13,23-25); 3. očitovanje apostolskog svjedočanstva (2,32; 3,15; 5,32; 10,39.41; 13,31); 4. dokaz iz Pisma (2,31.34s; 3,22-26; 5,31; 10,43; 13,32-37); 5. završni poziv na obraćenje (2,38; 3,17-20; 5,31; 10,42s; 13,38-41). Kako vidimo, kerigma o Isusu Kristu je negdje razvijenija, negdje manje razvijena, ali postoji u gotovo svim govorima.

Nužno je sada izdvojiti kristološke elemente kerigme koju nalazimo u tim govorima. Možemo ih narativno izraziti na sljedeći način: život i smrt Isusova kao ispunjenje vremena; očitovanje Božje moći u uskrsnuću od mrtvih; sadašnje Gospodstvo Kristovo; pokora i obraćenje, tj. vjera u kojoj se postiže spasenje po oprostjenju grijeha; iščekivanje drugog dolaska ili slavnog pojavka Krista kao eshatološkoga suca.

Usporedimo li te elemente postpashalne kerigme s Isusovom kerigmom, njegovim navještajem, uočavamo sljedeće: dok Isus naviješta ispunjenje vremena u dolasku Kraljevstva, koje postaje poziv na obraćenje i vjeru, u postpashalnoj kerigmi Kraljevstvo biva zamijenjeno dolaskom, smrću i uskrsnućem Isusovim. Dakle, postpashalna kerigma naviješta Kraljevstvo koje je započelo u događaju Krista.

4. KONTEKST KERIGMATSKIH GOVORA

Da bismo ispravno shvatili kerigmatske govore, potrebno je uočiti njihov životni smještaj ili, bolje rečeno, životni smještaj onako kako nam ga predstavlja književni smještaj.

Odmah je uočljivo da su svi kerigmatski govori plod konkretne situacije, ona im je neposredni povod. Drugim riječima, kerigma se rađa iz života za život. Pokušat ćemo ovu tvrdnju pokazati na primjeru Petrovih kerigmatskih govora.

Prvi govor (2,14-36) nastaje kao reakcija na događaj Pedesetnice i silaska Duha

²² Usp. P. GRECH, *Ermeneutica*, str. 91.

²³ H. CONZELMANN, *Teologia*, str. 68.

²⁴ Usp. R. FABRIS, *Risurrezione*, u: *Nuovo Dizionario di teologia biblica* (izd. P. Rossano i dr.), Paoline, Roma 1988, str. 1342.

²⁵ Usp. P. GRECH, *Ermeneutica*, str. 87.

Svetoga. Zanimljivo je da silazak Duha prethodi javnom svjedočenju apostola, jednako kao što krštenje Isusovo, za koje Djela rabe naziv "Pomazanje Duhom", prethodi njegovome javnom djelovanju (usp. Lk 3,21-22). Duh kojega proslavljeni Gospodin izliva na vjernike garancija je kontinuiteta s Isusom, on je raspoznatljiva i doživljajno djelotvorna snaga koja je djelovala i u Isusu. On je inicijator i upravitelj svih pothvata Crkve. Duh Božji je i Duh Kristov ili Duh Gospodinov. Bog i Krist, premda različiti kao osobe, jedan su u pogledu spasenjskoga djela, izvode isto djelo spasenja i obadva bivaju nazvana Gospodinom. Krist prima Duha od Oca i izliva ga na vjernike, koji djeluju u njegovoj snazi. To će očitovati drugi govor (3,11-26), koji čudesno ozdravljenje hromoga tumači narodu koji se strčao u trijem zvani Salomonov, a treći (4,8-12) je apologija pred židovskim Vijećem zbog istog događaja. Četvrti govor (5,29-32) predstavlja obranu naučavanja u Isusovo Ime, te tumači i opovrgava progone apostola, ponovno pred Vijećem koje ih je iniciralo. Peti govor (10,34-43) obrazlaže i motivira primanje u Crkvu poganskog satnika Kornelija.

Zajedničko je svim govorima da im prethodi neki značajan događaj koji izaziva reakcije nazočnih. Obično te reakcije zahtijevaju apostolsko tumačenje. Budući da je riječ o prvim reakcijama, one su uglavnom pozitivne i upravo stoga su prigoda da se navijesti kristološka kerigma. Tamo gdje

apostoli uočavaju promjenu u ponašanju ljudi, promjenu koja očituje zanimanje za dogođeno, promjenu koja je izraz traženja nekog rješenja, tamo u snazi Duha proslavljenoga Gospodina navješćuju Krista umrlog i uskrslog kao ključ razumijevanja dogođenoga.

Iz reakcija na prethodni događaj onih kojima je upućen kerigmatski govor najbolje možemo učiti njegovu narav. Petrov govor na Duhove izražava to najjasnije. Nazočni u Jeruzalemu tumače apostolsko ponašanje nakon silaska Duha Svetoga kao rezultat opijenosti vinom. Apostolsko ponašanje je, dakle, "nenormalno", iskače iz uobičajenih normi i shema ponašanja, zahtijeva objašnjenje. Ono što oni izvana vide kao opijenost vinom, Petar tumači kristološkom kerigmom, zahvaćenošću proslavljenim i sada po Crkvi i u Crkvi djelujućim Gospodinom, koji ostvaruje obećanja dana svojim, kad je još bio tjelesno nazočan među njima. Kerigma u vjeri i po vjeri u uskrsloga čita uobičajena događanja, koja onima bez te vjere imaju samo određenu dozu neuobičajenosti.

Iz konteksta u kojima stoje uočljiv je i način i najbolje vrijeme kerigmatskog navješćaja. Potrebno je da se dogodi određeno zanimanje, čuđenje, udivljenje, strčavanje nazočnih, štoviše i izričito negiranje i drugačije tumačenja događaja sa strane nazočnih. Takve reakcije postaju neposredni povod kerigmatskog navješćaja i njegovo najplodnije tlo.